

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-29-4>

УДК 330.675

МЕТОДИКА ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ ПІДПРИЄМСТВА З ПОКУПЦЯМИ ТА ЗАМОВНИКАМИ

ACCOUNTING METHODOLOGY SETTLEMENTS OF THE ENTERPRISE WITH BUYERS AND CUSTOMERS

Слепченко Валентина Петрівна

магістр,

Київський національний університет техніки і дизайну

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8308-2336>**Скрипник Маргарита Іванівна**

доктор економічних наук, професор,

Київський національний університет техніки і дизайну

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9313-8516>**Slepchenko Valentyna, Skrypnyk Margarita**

Kyiv National University of Engineering and Design

Стаття присвячена у вивченні і систематизації основних методичних принципів і організаційних основ удосконалення обліку в умовах чинного законодавства. Також розкриття економічної сутності і змісту розрахунків з покупцями і замовниками, методики оформлення операцій з покупцями і замовниками та облік розрахунків з контрагентами в умовах функціонування інформаційних систем. Облік розрахунків з покупцями і замовниками є найважливішою ділянкою бухгалтерської роботи, оскільки на цьому етапі формується основна частина доходів та грошових надходжень підприємств. За допомогою розрахунків можна, з одного боку спрямувати та забезпечити підприємства сировиною, матеріалами, паливом, тарою, а з іншого здійснити реалізацію готової продукції. Отже, тільки ефективно організований бухгалтерський облік операцій за розрахунками з покупцями та замовниками може забезпечити формування достовірної інформації щодо розрахунково-платіжних операцій підприємства, регулювання порядку їх здійснення з найменшими втратами та прийняття своєчасних управлінських рішень.

Ключові слова: розрахунки, дебіторська заборгованість, товарно-матеріальні цінності, покупці.

Статья посвящена в изучении и систематизации основных методических принципов и организационных основ совершенствования учета в условиях действующего законодательства. Также раскрытия экономической сущности и содержания расчетов с покупателями и заказчиками, методики оформления операций с покупателями и заказчиками и учет расчетов с контрагентами в условиях функционирования информационных систем. Учет расчетов с покупателями и заказчиками является важнейшим участком бухгалтерской работы, поскольку на этом этапе формируется основная часть доходов и денежных поступлений предприятий. С помощью расчетов можно, с одной стороны направить и обеспечить предприятия сырьем, материалами, топливом, тарой, а с другой осуществить реализацию готовой продукции. Итак, только эффективно организован бухгалтерский учет операций по расчетам с покупателями и заказчиками может обеспечить формирование достоверной информацией по расчетно-платежных операций предприятия, регулирования порядка их осуществления с наименьшими потерями и принятия своевременных управленческих решений.

Ключевые слова: расчеты, дебиторская задолженность, товарно-материальные ценности, покупатели.

The article is devoted to the study and systematization of the basic methodological principles and organizational bases of accounting improvement in the current legislation. Also the disclosure of the economic essence and content of settlements with buyers and customers, methods of registration of transactions with buyers and customers and accounting of settlements with counterparties in the functioning of information systems. Accounting for payments to buyers and customers is the most important part of accounting work, as at this stage the main part of the income and cash receipts of enterprises is formed. With the help of calculations it is possible, on the one hand, to direct and provide enterprises with raw materials, fuel, packaging, and on the other hand to sell finished products. Thus, only effectively organized accounting of settlements with customers and customers can ensure the formation of reliable information on settlement and payment transactions of the enterprise, regulation of their implementation with the least losses and timely management decisions. There is no primary document for accounting settlements with customers, which collects current, doubtful and bad debts,

so the company will independently develop the form of this form for internal management. The purpose of settlements with customers is to verify the increase and decrease of settlements with customers, accrual and write-off of the provision for doubtful debts, the correctness of their reflection in the account. Methods of settlements with buyers: check the availability of primary documents; check the balance of receivables of the relevant group; check the actually written off bad debts; check the debt that is declared bad next year; check the net income from sales of products, goods, works, services on the terms of subsequent payment; check receivables for products, goods, works, services that are considered doubtful; check the accrual of the provision for doubtful debts; check the write-off of the provision for doubtful debts. The proposed method of inspection will allow the auditor to cover all aspects of accounting for payments to customers in the company, to investigate the correctness, timeliness, legality of accounting for payments to customers, timely identify violations, conduct quality audits and improve the efficiency of the enterprise.

Keywords: calculations, receivables, inventory, buyers.

Постановка проблеми. Облік та аналіз дебіторської заборгованості є одним із найбільш складних та пріоритетних питань, що зумовлено актуальною для України проблемою не платежів, адже значне недоотримання коштів підприємства, з одного боку, за рахунок збільшення величини заборгованості покупців та замовників, а з іншого – за рахунок потреби погашення зобов'язань перед бюджетом за нарахованими податками чи виплати заробітної плати працівникам, тоді як безпосередній розрахунок з дебіторами ще не відбувся.

В зв'язку з тим, що сьогодні спеціалісти комунальних підприємств не мають достатнього практичного досвіду застосування методики розрахунку сум безнадійної заборгованості. І тому є проблема в питаннях щодо суперечностей між бухгалтерським та податковим обліком. Постановка проблеми полягає правильно організувати облік дебіторської заборгованості на підприємствах і не допускати прострочених термінів платежу та не доводити до стану безнадійної заборгованості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням обліку дебіторської заборгованості та розрахункових операцій присвячували свої праці провідні зарубіжні та вітчизняні вчені економісти, як Ф.Ф. Бутинець, Т.В. Гончаренко, О.Г. Лищенко, Г.В. Нашкерська, Я.В. Сливка, Д. Стоун, М.Д. Білик, Т.О. Євлаш, С.О. Полятин, К. Хітчінг, Р.К. Мертон, Д.В. Хорн, Б. Едвардс. Проте ряд питань досі залишаються недостатньо вивченими і з кожним роком удосконалюються.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналізуючи і вивчення наукової літератури дозволить зробити висновок, що вирішення основних проблемних питань у аспекті розрахунків з покупцями та замовниками, носить лише теоретичний характер. Тож виділяю які:

- недосконалість обліку простроченої та безнадійної заборгованості;
- теоретичні і методичні аспекти класифікацій та відображення в обліку та звітності;
- збільшення обсягу неплатежів;

- питання гармонізації обліку дебіторської заборгованості за податковим законодавством;
- стан взаєморозрахунків із діловими партнерами підприємства.

Розв'язання таких проблем потребує комплексного підходу, інтеграції облікової та управлінської систем підприємства.

Формулювання цілей статті. Постановка статті є дослідження методики обліку розрахунків з покупцями та замовниками, що потребують контролю дебіторської заборгованості на промислових підприємств. Також обґрунтування напрямів удосконалення обліку і аналізу дебіторської заборгованості підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розрахунки з контрагентами мають динамічний характер, а тому потребують постійного контролю і впливу з боку управлінського персоналу у загальній системі менеджменту підприємства. Дебіторська заборгованість з покупцями та замовниками виникає при реалізації підприємством товарів (робіт, послуг) на умовах відстрочки платежу.

Отже, облік та контроль дебіторської заборгованості є одним з ключових завдань у вирішенні проблем, що виникають під час поточного управління підприємствами.

Впровадження системи контролю, моніторингу процесу розрахунків з покупцями та замовниками дозволить звести до мінімуму ризики пов'язані з реалізацією дебіторської заборгованості.

Для контролю дебіторської заборгованості необхідно:

- розробити комплекс заходів;
- контролювати стан розрахунків з покупцями;
- стежити за співвідношенням дебіторської та кредиторської заборгованості.

Загальна класифікація контролю дозволяє розібратися в змісті контролю, а головне – відповідає конкретним практичним завданням, тобто надає практикам методику вибору того чи іншого виду контролю, необхідного для досягнення поставленої мети.

В економічній літературі можна зустріти подібні рекомендації. Наприклад, М.Д. Білик пропонує створити відділ спеціально для контролю за дебіторською заборгованістю. Так це покращить всю ситуацію. Але з іншої точки потрібно обґрунтувати доцільність створення цілої служби. І це тільки можливо на великих підприємствах, де потрібно підібрати персонал і проаналізувати обсяг роботи, і то керівництво задумується, що краще виділити одну людину або краще звернутися до аудитора.

Крім цього, розрахунки між юридичними і фізичними особами, передбачають виникнення зобов'язань по сплаті податків. Об'єктами оподаткування і об'єктами, пов'язаними з оподаткуванням є майно та дії, у зв'язку з якими у платника податків виникають обов'язки щодо сплати податків та зборів. Такі об'єкти за кожним видом податку та збору визнаються згідно з відповідним розділом Податкового кодексу. Так, Ф.Ф. Бутинець, під податковим обліком роз-

глядає систему бухгалтерського обліку, яка на основі затверджених державою правил виконує функції нарахування та сплати податків і надходження інформації про це відповідним державним органам. І виходить якщо покупець перерахував передоплату за товари або послуги і випадково переплатив, то підприємство повинно сплатити податки на всю цю суму, а не на ту суму, що буде поставка товару або надання послуг. І тут ми повинні розуміти, що потрібно постійно контролювати дебіторську і кредиторську заборгованість. На прикладі, на рис. 1, покажу, як на одному підприємстві за допомогою звіту, по якому видно, що на поставку товару або надання послуг і також на передоплату потрібно виписати податкову накладну.

І таким методом можемо контролювати розрахунки з покупцями та замовниками. Тож, якщо оплата буде більше за товари або надання послуг, то в звіті буде сума в плюсі на ту суму на скільки більше покупці або замовники опла-

Проверка суммы обязательств по НДС		Розрахунки			
Документ		Розбіжність між даними обліку і виписаними податковими документами (тільки спрощ. под. облік)		Розбіжність між даними обліку і первинними документами (тільки спрощ. под. облік)	
		Сума всього	ПДВ	Сума всього	ПДВ
Товари					
09.08.2021					
Реализация товаров и услуг БД-0908-057 от 09.08.2021 10:13:36					
Заказ покупателя БД000031011 от 03.08.2021 13:33:57					
Товари					
09.08.2021					
Реализация товаров и услуг БД-0908-058 от 09.08.2021 10:14:26					
АПІР-АВТ ПП					
По первому событию					
Основной с покупателем					
Заказ покупателя БД000032074 от 09.08.2021 16:47:01					
Товари					
09.08.2021					
Налоговая накладная БДНАв00000001210 от 09.08.2021 12:00:00		-1 221,12	-203,52		
Реализация товаров и услуг БД-0908-207 от 09.08.2021 16:54:48		1 221,12	203,52		
АНФАС ТОВ					
По первому событию					
Основной с покупателем					
Заказ покупателя БД000032016 от 09.08.2021 1:00:00					
Товари					
09.08.2021					
Платежное поручение входящее БД000021937 от 09.08.2021 0:00:00		11 535,48	1 922,58		
Налоговая накладная БДНАв00000001207 от 09.08.2021 12:00:00		-11 535,48	-1 922,58		
АО БУД ТОВ					
По первому событию					
Основной с покупателем					
Заказ покупателя БД000032056 от 09.08.2021 14:27:44					
Товари					
09.08.2021					
Платежное поручение входящее БД000021938 от 09.08.2021 0:00:00		206,40	34,40		
Налоговая накладная БДНАв00000001171 от 09.08.2021 12:00:00		-206,40	-34,40		

Рис. 1. Перевірка суми зобов'язання з ПДВ

тили. І тут ми розуміємо що в оборотно-сальдової відомості по рахунку 361 буде ця сума по кредиту. І підприємство буде ввине покуплю або замовнику, і щоб завчасно це виправити, ми перевіряємо чи є в них дебіторська заборгованість і запрошуємо лист щоб зарахувати туди суму іншими слова взаємозалік. Так, нам запропоновує автор Євлаш Т.О., що систематизовано класифікацію дебіторської заборгованості у Балансі та Плані рахунків, за часовим розрізом, за об'єктами виникнення зобов'язань (виділення розрахунків за бартерними операціями) за податковими наслідками; можливістю уступки прав вимог; своєчасністю погашення; ймовірністю погашення; терміном погашення; наявністю наміру; формою існування; в залежності від прийняття заходів щодо погашення на підприємствах оптової торгівлі. Систематизовано види оцінки дебіторської заборгованості:

- первісна оцінка;
- колекторська оцінка та оцінка сек'юритизації, що виникає при погашенні заборгованості.

Дебіторську заборгованість також можемо часто контролювати оборотно-сальдовою обороткою або іншими звітами в якій програмі працює підприємство і яке надає комп'ютерне забезпечення підприємство. І про це нам хоче донести автор Полятикін С.О., створення інтегрованих інформаційних систем, де автоматизація обліку розрахунків з покупцями та замовниками є однією з складових загальної системи. Інформаційне забезпечення автоматизованого робочого місця з обліку розрахунків постачальників і замовників складається з:

- методичних та інструктивних матеріалів;
- системи класифікації та кодування інформації;
- інформаційної бази.

Тепер, що можемо сказати аналізуючи ще наукові погляди з обліку розрахунків з покупцями за різними сферами, що вони розділились на три групи.

До першої групи відносяться автори, які вважають, що облік розрахунків з покупцями – це переважно дослідження дебіторської заборгованості, що виникає при розрахунках на умовах після оплати та від термінування платежів.

До другої групи відносяться науковці, які вважають, що облік розрахунків з покупцями – це переважно облік виставляння рахунків на сплату та відображення оплати покупців за різними формами розрахунків, в т.ч. оплата дебіторської заборгованості.

Третя група вчених вважає перспективним напрямком досліджень обліку розрахунків з покупцями – вивчення питань щодо створення та управління системами лояльності для покупців та розрахунках з ними, тобто облік розрахунків з покупцями, який орієнтований на активні продажі та оперативне управління розрахунками з покупцями з використанням ІТ та Інтернет технологій.

За результатами проведених досліджень науковцями було запропоновано ряд пропозицій щодо вирішення визначених проблем, зокрема, вдосконалення класифікації та оцінки відображення в обліку розрахунків з покупцями, впровадження додаткових аналітичних та синтетичних рахунків, вдосконалення первинних документів та звітності загалом.

Висновки. Таким чином, питання розрахунків з покупцями та ефективного управління дебіторською заборгованістю є ключовими питаннями для торговельних підприємств та організацій в умовах нових економічних відносин. Проведений аналіз наукових праць провідних спеціалістів в області бухгалтерського обліку допоміг виділити основні проблеми дебіторської заборгованості як об'єкта обліку та аналізу, а також запропонувати шляхи їх вирішення. І на сьогоднішній час склалася ситуація, коли на підприємствах ураховуються величезні суми дебіторської заборгованості, а діючі заходи керівництва щодо її погашення залишаються неефективними та не дають потрібного результату.

Проведений аналіз наукових праць провідних спеціалістів в області бухгалтерського обліку допоміг виділити основні проблеми дебіторської заборгованості. Вирішення усіх зазначених проблем дасть змогу раціонально організувати облік та аналіз розрахунків з покупцями та замовниками на підприємстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Лабунська С.В. Концепція побудови системи економічної безпеки підприємства в процесі інноваційної діяльності. *Проблеми економіки*. 2014. № 4. С. 282–289. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekon_2014_4_37
2. Чебанова О.П. Ризики в системі управління інвестиційними процесами на підприємстві. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2015. № 4. С. 275–277. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VVSUNU_2015_4_51

3. Полятикін С.О. Оцінка ефективності інвестиційної діяльності підприємств. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка*. 2017. Т. 22. Вип. 12. С. 110–114. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2017_22_12_26
4. Свищук А.С. Роль та місце оподаткування у фінансовому регулюванні економіки. *Економіка та держава*. 2014. № 1. С. 64–68. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2014_1_17
5. Сливка Я.В. Бухгалтерський облік операцій за розрахунками з покупцями та замовниками: міждисциплінарні зв'язки. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки*. 2014. Вип. 5(4). С. 205–208. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2014_5%284%29_57
6. Бутинець Ф.Ф., Драбаніч А.В. Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації. *Інтегрований облік як засіб управління підприємством*. 2016. № 2. С. 12–24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boaa_2016_2_4
7. Лищенко О.Г., Матюха Л.В. Визначення сутності категорії «запаси» з метою організації обліку на підприємстві. *Економіка та підприємництво*. 2014. № 3. С. 85–89. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drep_2014_3_18
8. Костюнік О.В., Недашковська Д.М. Деякі питання регулювання дебіторської та кредиторської заборгованостей українських підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 19. С. 45–50. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2017_19_11
9. Шматковська Т.О., Колодій С.В. Розрахунки з покупцями і замовниками як фінансовий актив підприємства: економічна сутність, визначення та підходи до класифікації. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 8. С. 111–116. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2014_8_25
10. Топоркова О.В., Євлаш Т.О. Розрахунки з різними дебіторами в обліковому аспекті. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2011. Вип. 2. С. 136–143. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/esprstp_2011_2_23
11. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: Затверджено Міністерством фінансів України від 08.10.1999 р. № 237 зі змінами та доповненнями. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua>

REFERENCES:

1. Labunska S.V. (2014). The concept of building a system of economic security of the enterprise in the process of innovation. *Problems of economy*, no. 4, pp. 282–289. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekon_2014_4_37
2. Chebanova O.P. (2015). Risks in the management process of investment processes in the enterprise. *Bulletin of the Volodymyr Dahl East Ukrainian National University*, no. 4, pp. 275–277. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VSunU_2015_4_51
3. Polyatykin S.O. (2017). Estimation of efficiency of investment activity of the enterprises. *Bulletin of Odessa National University. Series: Economics*, tom 22, vol. 12, pp. 110–114. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2017_22_12_26
4. Svishchuk A.S. (2014). The role and place of taxation in the financial regulation of the economy. *Economy and State*, no. 1, pp. 64–68. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2014_1_17
5. Slivka J.V. (2014). Accounting for transactions with customers and customers: interdisciplinary links. *Scientific Bulletin of Kherson State University. Ser.: Economic Sciences*, no. 5(4), pp. 205–208. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2014_5%284%29_57
6. Butynets F.F., Drabanich A.V. (2016). Accounting, analysis and audit: problems of theory, methodology, organization. *Integrated accounting as a means of enterprise management*, no. 2, pp. 12–24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boaa_2016_2_4
7. Lishchenko O.G., Matyukha L.V. (2014). Defining the essence of the category "stocks" in order to organize accounting at the enterprise. *Economics and Entrepreneurship*, no. 3, pp. 85–89. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drep_2014_3_18
8. Kostyunik O.V., Nedashkovskaya D.M. (2017). Some issues of regulation of receivables and payables of Ukrainian enterprises. *Investments: practice and experience*, no. 19, pp. 45–50. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2017_19_11
9. Shmatkovskaya T.O., Kolodiy S.V. (2014). Settlements with buyers and customers as a financial asset of the enterprise: economic essence, definitions and approaches to classification. *Investments: practice and experience*, no. 8, pp. 111–116. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2014_8_25
10. Toporkova O.V., Yevlash T.O. (2011). Settlements with different debtors in the accounting aspect. *Economic strategy and prospects for trade and services*, no. 2, pp. 136–143. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/esprstp_2011_2_23
11. Gnatenko E.P., Voloshin V.V. (2015). Analysis of the ratio of receivables and payables of the enterprise. *Scientific Bulletin of Mykolayiv National University named after V.O. Sukhomlynsky. Economic sciences*, no. 1, pp. 38–42. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvmduce_2015_1_9
12. Regulation (standard) of accounting 10 "Accounts receivable": Approved by the Ministry of Finance of Ukraine from 08.10.1999 № 237 as amended and supplemented. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua>